

Kovács Géza

Menedzserek vakító fényben

Nem mindegy, ki olvassa e könyvet. Egy vezérkari stratégia a Háború és béke olvasásakor vélhetőleg a könyv más részleteire érzékeny, mint egy kisváros könyvtárának vezetője. Norman Lebrecht könyvét a művészetek iránt titkon mindig is ellenszenvet érző puritán adóellenőr, vagy iskolamester talán mint a földi léhaságok, vásári csalások, népbutítás tökéletes gyűjteményét lapozhatja, mely újabb és kétségbevonhatatlan bizonyosság, mi több dokumentum arra nézve, hogy az előadóművészek és család tányérnyalóik szinte kivétel nélkül örülhetnek, ha csak néhány évszázadnyi időt kell majd a purgatóriumban tölteniük és még hálát is adhatnak, ha ennyivel megússzák.

A művészbeférők körül föllehető égő tekintetű, a művészet – és a művészet papjai-papnői – iránt táplált lelkes, a valóságot nagyvonalúan kezelő, de mély hittől átítatott rajongók, az előadóművészet, vagy a művészmenedzselés álmát még csak szövögető ifjak és leányok talán úgy teszik le ezt a könyvet, mint annak idején az élet bizonyos titkaitól addig megóvott kiskamaszok, amikor a papaék könyvespolcának valamely rejtekében megtalálták Fritz Kahn ominózus könyvét: riadtan, kijózanodva, a becsapottság keserű érzésével, ám a titkokkal teli újonnan megnyílt világ iránti egyre ellenállhatatlanabb vonzalommal.

Előadóművész sok mindent gondolhat e könyvről, attól függően, hogy sorsa-tehetsége hogyan rajzolta meg pályáját: a siker

gyermeke valószínűleg ötleteket szemezget korábbi és mai világsztárok allűrjei közül, vagy újrafogalmazza ügynökéhez fűződő viszonyát. Akihez a sors kevésbé volt kegyes, most végre magasba emelheti e könyvet, mint perdöntő bizonyítékot: íme, e pénzsóvár, lábam ujjáig fel sem érő közbüntényes banda az egyedüli oka mizerábilis helyzetemnek.

Vajon, mit mond a menedzser, ki általában az ismeretlenség homályában, a sztárok árnyékában végzi munkáját és most hirtelen a nyilvánosság vakító fénye elé rántja őt Lebrecht? Bizonyára hunyorog és nem örül. Elegánsnak tartott szakmájáról most kiderül, hogy az sok esetben nem más, mint ragadozók vámszedése az emberek jámbor, illúzióktól teli művészetrajongásán és bálványimádási vágyán, mely jó ideje jelentős anyagi áldozatokra készíti a rajongókat és bálványimádókat. Sok, nagyon sok kiábrándító ismeretre tesz szert az olvasó a *Művészek és menedzserek* című könyv olvasásakor. Akár még gyanú is ébredhet bennünk: valóban ennyire nagy a szakadék a gusztusosan tálalt koncert vagy hangfelvétel és a tálalást megelőző "konyhai előkészítés" között?

Sajnos, igent kell mondanunk.

Lebrecht megannyi kiábrándító tény és állítást közöl, oly sok élő zenei közszereplőről ránt le lepleket, hogy az olvasó biztos lehet abban, hogy a könyv írója és kiadója több ország bíróságának törzsvendége becsületsértés, rágalmazás vádjai alatt ros-

kadozva. Nos, a szerző erre vonatkozó kérdésére nemrég derűsen közölte: eddig csak egyetlen karmester fenyegette meg perrel, de aztán ő is meggondolta magát. Ettől az ember talán még jobban lehangelődik, hiszen akkor mégis minden úgy van, ahogy írva van.

De nézzük, miket is állít ez a – saját bevallása szerint zenét csak fiatalon tanuló, de azt máig lelkesen szerető – londoni újságíró?

Könyvének legfőbb és számtalan történettel alátámasztott állítása, hogy a menedzserek az elmúlt másfél évszázad alatt – többé-kevésbé szükségszerűen – átvették a hatalmat a zenei előadóművészet fölött. A sztárcsinálásban leginkább érdekeltek eltorzították az értékarányokat, és magát a művészeti életet, annak legértékesebb megjelenési formáit piaci terméké silányították, rendszerint pénzéhes és betegesen hiú művészekkel úgy tarolták és tarolják le az egyes piacokat, hogy utánuk fű ott nem terem.

Ez így, első olvasásra, meglehetősen soknak tűnik, ám Lebrecht szívós alapossgal bizonyítja fentieket több mint hatszáz oldalon, nem kegyelmezve seniknek. Könyvében az ostromozott bünt Paganini és Liszt példájától eredezteti. Az "ördög hegedűse" maga intézte legapróbb ügyeit is, és ha a pénztárban már nem talált elég bevételt, a nézőtérben telt házat, hát továbbállt, s a következő városban előről kezdte a sikert a kassza lanygulásáig. Azért Paganini az elpenpélda, mert korának földöntúli képességekkel felruházott művészeként személye alkalmas lett volna egy igazi sztár-karrier felépítésére. Csakhogy útjaira nem kísérte menedzser, mindössze a kisfia. No, nem is gazdagodott meg. Liszt viszont szolgálatába fogadta Gaetano Bellonit, és szerződésükkel nem csak hosszú évek eredményes

kapcsolatát teremtették meg, hanem egyben elkészítették a művész-menedzser siker-történet receptjét is: végy egy kimagasló tehetségű előadóművészt, akinek személyisége alkalmas valamiféle extravagancia ráaggatására – már ha magától nincs neki ilyenje -, jóval megjelenése előtt kelts személye körül hisztériát, számolj be páratlan sikereiről és ne legyenek gátlásaid a kasszánál. (Meg persze használd a technika áldásait. Belloni eredményességének egyik kulcsa a telegráf használatában is kereshető!) Liszt páratlan sikerei – a vándorévek – "minden idők legnagyobb és legjövödelmezőbb turnéi" lettek.

Hogy Bellonit, a mai művészeti menedzserek "ősapját" mennyire becsülte Liszt, az végrendeletéből kiolvasható. E szerint barátai közül az első közé sorolta. "1841-47. között, európai vendégszereplésem idején a titkárom volt, és mindvégig odaadó hűséges szolgám és barátom maradt... Akár tetszik neki akár nem, a hozzám való szoros kötődése – továbbá Berlioz és Wagner legutóbbi koncertjeinek egyengedése – folytán, ő is része az új német iskolának." (64-65.o.)

Lebrecht nagy és részletesen megrajzolt ívet fest Bellonitól napjainkig, ám úgy tűnik, a régi recept sok esetben ugyan bővebb és rafináltabb lett, de lényege nem változott. Igazán zaftos történetekkel szolgál a Hans von Büllowtól Karajanon át Nigel Kenned-yig és napjaink egyéb sztárjaiig terjedő nimbuszok felhője mögé nézve, sohasem mulasztva el rámutatni azokra a férfiúkra és ritkábban hölgyekre, akik e nimbuszok felhőit dagasztják: a menedzserekre, impresszáriókra. Nem kímél senkit. Tehetséget, képességet, szorgalmat elismer, de kegyetlenül rámutat az elpiacosított zeneművészet nagymoguljainak és kisebb haszonlesőinek minden tétére, bünére.

Minthogy e terjedelmes könyvet nehéz néhány sorban ismertetni, idézzük a tartalomjegyzék néhány sokatmondó címét: "Szex, hazugság, videolemez / Ami a zenei lexikonokból kimaradt: háttér és főszereplői", vagy "Wolff és társai – cégek és cégéresek", "Lejár a lemez / Az elérhetetlen tökély ígézetében – a művészi értéktől a haszonelvűségig", "A Sonynek elege lesz a klasszikusokból", "A komolyzene cocacolásítása". És még sorolhatnánk a gunyoros, meghökkentő, vagy éppen sokkoló alcimeket.

Lebrecht gyakorló újságíró. Korábban tíz évet dolgozott egy televízió híradójában, jelenleg a Daily Telegraph zenekritikusa. Ez a szakmai előélet biztosítja könyvének különleges értékét és egyben talán gyengéjét is. A *Művészek és menedzserek* a publicisztika eszközeivel megírt gigantikus pamflet. Lebrecht hazájában ennek a műfajnak nagy hagyományai vannak: aki Jonathan Swiften nő fel, annak könnyen adja magát e műfaj. Ám minden pikáns vagy dühítő részlete, hihetetlenül gazdag és alapos adatfeldolgozása ellenére mégis mint hosszúra nyúlt újságcikket olvasom könyvét. Ami, meglehetősen, nem túl nagy baj egy olyan írás esetében, melynek igazából nincs előzménye a szakirodalomban. Viszont egyértelműen hiányzik a könyvből a volt szocialista országok ez irányú múltjának és jelenének feldolgozása. Pedig elmélázhatnánk azon, miféle történetek bújnak mondjuk a Goszkoncert, vagy az Interkoncert poros aktái közt, volt alkalmazottaik és művészeik emlékeiben?

Ha mi közép-kelet-európaiak nem is kerültünk e könyv lapjai közé, a magyar fordítás mindenesetre kitűnően sikerült. Ennek egyik oka az, hogy a fordító, Szilágyi Mihály – túl azon, hogy szakszerűen és ihletetten ültette át Lebrecht sorait magyarra – maga is

gyakorló művészeti menedzser jó másfél évtizede. Belülről ismeri tehát e szakmát, amelyről ugyan most nem sok dicsérő mondatot fordíthatott le, de végül is úgy tudom, nem hagyott fel a menedzseléssel...

Kijózanít, elkészerít, de mégsem tesz reménytelenné Lebrecht. Angolosan visszafogott, de a sorokon átsütő dühe és művészet iránti elkötelezettsége gyakran árulj el őt magát is, hiába a finom iróniába csomagolt vélemény. Aztán ír ő jót is szakmabeliről. Az ausztrál Musica Viva fesztiválról, mint a "világ legnagyobb kamarazenei vállalkozásáról", a Vermont zöld hegyei közt zajló nyári fesztiválról, a Marlboro Music-ről, melynek résztvevőit előre figyelmeztetik: "senki ne a szereplés szándékával jöjjön", mert hisz az a fontos, hogy a fiatal tehetségek együtt muzsikálhassanak nagy öregekkel és mellékesen még fel is léphetnek, vagy Ted Perry-ről, aki lemezcégével, a Hyperionnal sikeresen dacol a nagy lemezmogulokkal. (Jelmező, hogy a vállalkozását kezdetben éjszakai taxizásból fenntartó Perry az imáron sikeres céget megvásárolni kívánó multiknak kitessékelésük közben azt mondta: "Mit kezdenék az életemmel, ha eladnám a céget?") Van tehát remény a három tenor újabb stadionkoncertjei, vagy az elsi-városodott lemezipiac ellenére is.

Mindenesetre aki elolvassa Lebrecht könyvét, talán kevesebb illúzióval néz a sztárokra és menedzsereikre, és remélhetőleg még jobban tiszteli magát a zenét.

(Norman Lebrecht: Művészek és menedzserek, avagy rekviem a komolyzenéért, fordította Szilágyi Mihály, Európa Könyvkiadó 2000)